

FRANCESC CARRÓS PARDO DE LA CASTA

Sota la rúbrica «El secret de l'ànima confiat a un llibre» Jordi Rubió remarca, en *De l'Edat Mitjana al Renaixement*,¹ el valor i el sentit de l'opuscle de l'escriptor valencià Francesc Carrós Pardo de la Casta intitulat *Regoneixença e moral consideració contra les persuasions, vicis e forces de amor*.² Li dedicà, encara, unes quantes línies de la seva *Literatura catalana*.³ Calia, només, que un tan bon coneixedor de la nostra literatura assenyalés, amb fi sentit crític, uns determinants mèrits de la *Regoneixença* de Carrós perquè tant aquesta obreta com el nom del seu autor s'incorporessin als llibres i manuals dedicats a les nostres lletres.⁴

Deixades a part la curiosa lletra proemial i les personals meditacions de Francesc Carrós, tan ben valorades per Rubió, fixem-nos, ara, en el nucli central de la *Regoneixença*. L'autor, ja en la maduresa, reflexiona sobre els errors que ha comès i la misèria moral en què viu i es posa a considerar el valor de les coses que els humans desitgen: la glòria que neix de la fama, la bellesa i la fortalesa corporals, la riquesa, i, sobretot, «la subtilitat de l'enginy e arts llibertes», que conceptua ficcions enganyses que no satisfan. I arriba a la conseqüència que els homes més miserables són els qui «aquesta folla fantasia de amor viciosa per un sols déu adoren e colen». Una veu misteriosa interromp aquestes reflexions,

1. J. RUBIÓ I BALAGUER, *De l'Edat Mitjana al Renaixement: Figures literàries de Catalunya i València* (Barcelona 1948), 69-71 («Guió d'Or», VI).

2. Edició de B. MUNTANER i A. AGUILÓ, a continuació del *Libre de Consolació de Philosophia* [traducció catalana de Boeci] (Barcelona 1873-1904), 275-238 («Biblioteca Catalana»). Veg. la descripció de l'incunable d'on procedeix aquest text a M. AGUILÓ, *Catálogo de obras en lengua catalana* (Madrid 1923), núm. 1872, pàgs. 478-479.

3. J. RUBIÓ BALAGUER, *Literatura catalana*, dins *Historia general de las literaturas hispánicas*, III (Barcelona 1953), 853.

4. Veg. J. RUIZ I CALONJA, *Història de la literatura catalana* (Barcelona 1954), 200, i *Literatura catalana antiga*, III: *El segle XV*, primera part, per J. MOLAS (Barcelona 1963) («Col·lecció Popular Barcino», 203), 95-97.

i indignadament el blasma per tal com ha renunciat a l'amor, després d'haver estat tan afavorit per ell, i l'incita que vulgui «tornar a les esquadres de la gran companyia» dels enamorats, dels quals li posa exemples (Adam, Salomó, Virgili, Orfeu, Pigmalió, el Poggio, Paolo i Francesca, etc.).

Torbat, sense saber si dorm o està despert, l'autor invoca la Raó perquè l'aconselli i el tregui de dubtes. La Raó li respon, i de primer es plany de no ésser escoltada per ningú i fa una diatriba contra Cupido, les característiques i els símbols del qual interpreta com a vanitats i errors, i fa relació d'alguns dels danys que ha produït, amb exemples d'éssers mitològics. Quan la Raó acaba de parlar, l'autor alça la vista de l'enteniment i veu «en lo tro de la immensa eternitat, la Divina essència e la Humana natura», amb la Mare de Déu i les virtuts. Veu després «una victoriosa penonera, que onze mil vèrgens, enemigues del món y de amor viciosa en squadra portava», elegantment abillades, amb lliris a les mans i corones d'or al cap, l'ensenya de les quals era una bandera amb una creu de sang. Veu un altre seguici format per «aquelles que desijant ésser avorrides, e per millor contrastar a la cega voluntat e desonesta fúria de aquells qui viciosament les cobdiciaven, lazerant a si mateixes, deformaren la natural e bella forma de la sua proporcionada figura». Apareix, finalment, la Justícia, la qual falla a favor de la Raó, «sens la qual yo, Justícia, ni cosa alguna de quantes viuen e són no porien ésser regides ni ben ordenades..., e lo déu de Amor, tengut per cosa vana e fallible».

Es tracta, doncs, d'una visió molt característica de l'estil de l'època, en algun aspecte similar al mediocre *Pensament* de Pere Joan Ferrer, quant al plantejament — bé que d'abast molt més ambiciós i de superior factura literària —, que en certa manera ve a ésser una rèplica renaixentista del tan típicament medieval *Salut d'amor*, on no tan solament és defensada la tesi oposada, ans encara els seguicis de dames d'ultratomba tenen un sentit totalment contrari. Francesc Carrós posa un problema medieval en un emmarcament renaixentista, encara que el seu llibret tingui evidents ressons dels debats allegòrics medievals. Hi fa un explícit esment d'un dels passatges més coneguts de la *Commedia*, l'episodi de Paolo i Francesca,⁵ i cita en italià un vers de Petrarca.⁶

La *Regoneixença*, en prosa catalana, té un escaient paral·lel en una altra visió escrita pel mateix autor en vers castellà. Al *Cancionero General* d'Hernando del Castillo, imprès a València el 1511, entre els folis 194^v

5. Edició esmentada, pàg. 294.

6. *Piaga per allentar d'arco non sana* (edició esmentada, pàg. 293). És el darrer vers del sonet XC (*Erano i capei d'oro...*).

i 197^v, són publicades cinc composicions, la totalitat i la primera de les quals són encapçalades amb la rúbrica següent: «Comiençan las obras de don Francés Carrós Pardo, y esta primera es una en que finge que, passeándose por descansar de sus trabajos, halló gran número de personas de estado, en los gestos de las quales conosció alteración grande que denotava en las entranas ser cruelmente heridos; desseoso de saber lo que no sabía, començóles de hablar en esta manera, y ellos le respondieron de la forma que aquí parescerá». ⁷ Són vint-i-nou estrofes de deu «octosílabos» (heptasíl·labs, segons el còmput català), que s'inicien amb aquesta:

«Cargado de pensamientos,
por sierra desesperada,
vi venir gente turbada,
quexosa de sofrimientos,
la edad media pasada.
Des que a ellos me llegué
con saludes que les di,
y dellos las recibí,
por saber lo que dudé
desta forma les hablé.»

Evidentment és l'autor, i no la gent que veu venir, qui es troba «la edad media pasada», la qual cosa fa contemporània aquesta visió en vers castellà a la *Regoneixença*, la matèria de la qual comença quan «lo temps de la vana e perillosa joventut era ja de mi trespasat, e trobant-me yo prop de la fi més que del principi de la vida». ⁸ L'autor pregunta quina gent són, i ells responen que són «personas de señorío» que han lliurat llur franc albir al déu d'Amor, però el cerquen i no el troben, la qual cosa els produeix mortal angoixa. Li pregunten qui és ell, si alguna vegada patí el que ells pateixen, si perdé o guanyà l'amor i si romangué trist o alegre un cop l'hagué conegut. A això «responde el auctor de cómo vino en servicio del amor», com diu una rúbrica intercalada: Bellesa, amor i els seus mateixos ulls li robaren l'ànima, la qual cosa li produí tot de mals. Descriu les condicions de l'amor, en forma d'opòsits («daño plazible... dormir que desvela... consuelo que desconsuela... luz tenebrosa... risa llorosa», etc.), i «prosigue y desengaña», o sia que aconsella de defugir l'amor. Els enamorats responen que la Voluntat no els permet de

7. *Cancionero General*, recopilado por Hernando del Castillo (València 1511), edició facsimil de la Real Academia Española, amb introducció i índexs per A. RODRÍGUEZ-MOÑINO (Madrid 1958). Lleugeres referències a l'obra poètica castellana de Francisc Carrós, sense tenir en compte la *Regoneixença*, a J. AMADOR DE LOS RÍOS, *Historia crítica de la literatura española*, VII (Madrid 1865), 254, nota 2, i M. MENÉNDEZ Y PELAYO, *Antología de poetas líricos castellanos*, III (Madrid 1944), 404-405.

8. Edició esmentada, pàg. 28r.

seguir aquells consells, car ella s'ha convertit en llur guia i ha occit Raó («Voluntat, qu'es nuestra guía, | Mató a Razón»), d'on llur trista sort i que puguin ésser considerats difunts. L'autor replica insistint en la necessitat de desemparar amor i no seguir la seva bandera: tot el d'aquest món és vanitat i no res, i cal defugir els delits i amar la Raó:

«Huyd deleyte vencido,
y amad, amad la Razón;
y a la Virgen hija y madre,
que nos vela de la cumbre,
sirvamos con mansedumbre,
porque, quando el vicio ladre,
nos guarde su Hijo y Padre».

Tothom diria que aquest *ladre* és un vulgar reble posat amb la finalitat de falcar un vers que ha de rimar amb *madre* i *padre*. Però potser això seria un judici massa ràpid o temerari, car al final de la *Regoneixença* Francesc Carrós escriu:

«Però si per cas avenia que, passant d'un loch en altre, los cans mordedors, y més los chiquets qui per gran iniquitat nunca cessen de *ladrar* e de mordre, ajustaven plagues a plagues, sofrir-ho ... bé poràs comportar les offenses e mordedures. Camina, donchs, y no receles, que la benigne Verge y Mare de Aquell humil e just que tant e tant soferí, davant la qual yo tostemps me prostre, humilie e invoque, serà endreça de la tua carrera».⁹

L'autor s'ofereix a guiar els enamorats vers el recés «do mora la libertad», i aquells es disposen a seguir-lo, ja que les seves paraules han deixondit «la Razón, qu'estava muerta», i rebutgen l'amor.

Aquesta visió en vers castellà, per bé que molt inferior a la *Regoneixença* en prosa, revela una mateixa actitud moral, car en ambdues peces la Raó, personificada, és oposada a l'amor.

Les altres quatre composicions castellanes de Francesc Carrós Pardo, incloses al *Cancionero General*, són més breus. Una és una peça de circumstàncies, com atesta la seva llarga rúbrica: «Otra obra suya porque estando en una sala, delante de una señora, arrimado a un paño de Ras, mirándole la señora y conociendo en su rostro que deviera estar apasionado, le dixo: — ¿Soys vos la pintura del paño, o soys vos el que yo veo? —; él, con una risa, dissimuló la respuesta. Entonces ella, sabiendo que avía servido a una muy hermosa dama, le dixo: — Dezidme, ¿puédesse bien amar más del primer amor? —, a la qual respondió que no, si ella era la primera. Y porque ella mostró enojarse de la respuesta, él haze esta

9. Edició esmentada, pàgs. 327-328.

obra». Que comença amb el vers «Éstava yo trasportado». Altres dues composicions de Carrós són sengles glosses: a «O alegre canción mía» i a «Cuydado nuevo venido», aquesta procedent d'una cançó de Juan Rodríguez del Padrón. La darrera és en vers «de arte mayor» («Mirando las cosas del grande universo»), de to greu i reflexiu.¹⁰

L'incunable que ens ha transmès la *Regoneixença* és datat per Haebler, seguit per Rubió, vers l'any 1496;¹¹ Hernando del Castillo compilà el *Cancionero General*, a València, entre els anys 1490 i 1511.¹² Aquestes dates s'avenen entre elles i amb les que sobre Francesc Carrós Pardo de la Casta, i extretes de l'Arxiu del Patriarca, amablement ha posat a la meua disposició l'erudit genealogista valencià senyor Lluís Cerveró i Gomis. És tracta dels testaments de la mare i del pare del nostre escriptor. Aquella, Brianda de Bellví, testà a València el 12 de maig de 1475 i morí el 15 de març de 1477: manifesta, entre altres coses, que és muller del noble mossèn Carrós de Vilaragut, senyor de la baronia de Corbera, que llur fill major és el noble En Carrós de Vilaragut i altres dos En Pere Carrós, canonge de la seu de Sogorb, i *Mossèn Francès Carrós*. Al testament del pare, que morí el 7 de març de 1477, són esmentats el seu germà mossèn Joan Pardo de la Casta, el seu hereu En Carrós de Vilaragut (sobre el qual disposa expressament «que se haja de appellar e nomenar Carroç de Vilaragut») i els altres dos fills Pere Pardo, canonge de Sogorb, i el «noble En Francesch Pardo, àlias Carroç».¹³ Observem que la mare l'anomena «Francès Carrós»; el pare, «Francesc Pardo, àlias Carrós», i que un germà d'aquell, oncle del nostre escriptor, usava el cognom compost de Pardo de la Casta. Tot això explica per què la *Regoneixença* va signada per «lo noble don Francesch Carroç Pardo de la Casta» i justifica que a les rúbriques del *Cancionero General* consti, només, «don Francés Carrós Pardo».

MARTÍ DE RIQUER

Universitat de Barcelona.
Reial Acadèmia de Bones Lletres.

10. Al mateix *Cancionero General*, foli 157^r, hi ha una resposta de «don Francés Carroz» a una pregunta de Garci Sánchez de Badajoz. Com que està separada del grup de composicions del nostre autor, i no s'indica el segon cognom Pardo, sospito que és obra d'un altre poeta del mateix llinatge Carrós, en el qual fou tan freqüent el nom de fonts Francesc. Al *Cancionero General*, encara, figura un «Villancico de Pardo», que comença «Lo que ventura adolesce» (fol. 150^v), peça que tampoc no podem decidir si cal atribuir-la al nostre autor.

11. RUBÍO, *Literatura catalana*, 853.

12. Cfr. RODRÍGUEZ-MOÑOINO, introducció a l'edició facsímil esmentada, pàg. 15 i la nota 49.

13. Arxiu de Protocols del Col·legi de Corpus Christi (Patriarca), not. Miquel Bataller.